

EHU-KO TXOSTENA PASAIKO SEGADAZ

“Judizioz kanpoko exekuzio baten antza du”

Joan den martxoaren 22an 39 urte bete ziren Pasaiako badiako hilketatik. “Sarraski” hitza ere baliatu izan da 1984ko hartan gertatua adierazteko. Segadan hildako baten anaia elkarrizketatu zuen ARGIAk duela gutxi, Pello Aizpuru Arbelaitz, eta honek hainbat argibide emanatik ere, artean ez zuen zabaldu nahi izan EHUko talde batek kasuari buruz egindako txostena.

 MIEL A. ELUSTONDO

Pasaiako sarraskiko biktimen senide eta kideek ezustean jaso zuten txostena, egin zenetik hiru urtera. Iñigo Urkullu Eusko Jaurlaritzaren lehendakariak barkamena eskatu die horregatik. EHUren Giza Eskubideen eta Botere Publikoen UNESCO Katedrak Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiaren enkarguz egindakoa zen. Txostenak ezongia eragin zien hildakoen senide eta lagunei. Edukiagatik, batetik, eta hiru urtean Jaurlaritzak gordean izan duelako, bestetik. Katedrak ez baitu ez eskumenik ez gaitasunik ikerketarik egiteko, “eskura dauden iturrien argitan ahalik eta informazio gehiena” bildu du kasuaren egungo egoerari buruz. ARGIAk txostena eskuratu du eta ikus daiteke hiru bloke nagusi dituela: egitateen deskribapena, jarduketa judizialaren azterketa juridikoa; eta azken ondorioen atala.

IKERKETA-EGINBIDEAK

Sarraskia gertatu egun berean ikerketa-eginbideak ireki zituen Donostiako 2. Instrukzio Epaitegiak, eta ediktu bat ere argitaratu zuen, lekukoek edo datuak eman zitzaketan pertsonen agerraldia eskatuz, “baina ez zen lortu inor borondatez aurkeztea”, epaitegian ezer deklaratzeko.

Donostiako polizia-etxeak informazio zenbait bidali zuen epaitegira, polizia-dispositiboa deskribatuz eta enfrentamenduaren bertsioa defendituz. EHUren UNESCO Katedraren txostenaren arabera, ordea, probintziako komisario buruak sinatua eta, dirudienez, Informazio Brigadaren zigelua dakarren atestatuan “ez da jaso gazteek ustez tiro egindako pistola eta metrailadoreari buruzko argazki- edo balistika-txostenik, ezta, Poliziaren bertsioaren arabera, tokiko arroketa eta petriletan ikus zitezkeen jaurtigaien (balen) inpaktuei buruzkoa ere. Operazioan erabilitako

polizia-armak identifikatzeko txostenik ere ez zen egin. Era berean, aurkeztutako polizia-eginbideetatik ezinezkoa da polizia-dispositiboa zuzendu eta/edo bertan esku hartu zuten agenteak identifikatzea, probintziako komisario nagusiak informazio-oharra agintaritza judizialari bidali zionetik harago”. Jaki-na, polizia-etxeak epaitegira bidalitako informazioak ez zuen esaten operatiboa Madrildik zuzendurik zela, Espainiako Poliziaren Informazio Brigada Zentralaren bidez –Gipuzkoako Brigadaren laguntzaz–, eta GEO talde bereziak ere parte hartu zuela. Esateak balio du: operazio berezien talde hori Donostian zen egun batzuk lehenago, Londres hotelean ostatu harturik.

Ondorio samina: 1984ko uztailean, artxibatu egin zen kasua, eta ez zen berri ireki 2000ko maiatza arte, sarraskia gertatu eta hamasei urtera arte, familiak bultzatutako akusazio partikularrak eskaturik; ondoren, Azeptiko Udala ere

Iragan urriaren 28an Donostian egindako bilkura.

ZALDI ERO

herri-akusazio gisa aurkeztu zen, hildako lau lagunetarik bi bertakoak izaki.

EPATEGI-AUZITEGIETAKO BIDEA

2001eko urtarrilean, Joseba Merinok deklaratu zuen –artean zigorra betetzen ari zela, Komando Autonomo Antikapitalistetako kide zela egotzitako zenbait delitirengatik–, Gipuzkoako Instrukzio Epaitegian. Pasaikoa fusilamendua izan zela azpimarratu zuen.

2001eko martxoan, Rosa Jimenoren deklarazioa epaitegi berean. Tratu txarrak eta torturak salatu, eta amutzat erabili zutela esan zuen. Sarraskia gertatu zenean Pasaiake Itsasargiaren pasealekuan zebiltzan bi lekukori ere hartu zieten deklarazioa. Txostenean jaso denez, azken bion lekukotzek “ez dute Poliziaren bertsioa berresten, ezta gezurtatzen ere, eta ez dute azaltzen zergatik atxilotu zuten bikotea [ordubete lehenago detenitu zituzten, eskuburdinak jantzi zizkieten eta lurrean etzanda eduki zi-

“Ez da zentzuzkoa onartzea ezinezkoa dela Pasaiake operazioaren agintean egon ziren eta zuzenean edo zeharka parte hartu zuten agintariak zehaztasunez identifikatzea”

**EHUren UNESKO
Katedraren txostena**

tuzten], ez eta operatiboa ez ikusteko erabilitako gogortasuna ere”.

2001eko urrian, Gipuzkoako Pro-bintzia Fiskaltzak bi eginbide egiteko

eskatu zion epaitegiari: alde batetik, polizia-dispositiboan parte hartu zuten agenteak identifikatzea; eta, bestetik, komandoak zeramatzan armei buruzko txostena eta horiei buruzko balistika-txostena eskatzea Poliziari. Armei dagokienez, Poliziak adierazi zuen Instrukzioko 5. Epaitegi Zentralera bidali zituztela, eta txosten balistikoa, berriz, egin eta gero bidaliko zutela epaitegira. Txostenetik ari garela, “...ikerketan polizialak eta judizialak ez dute jasotzen gazteek konfiskatutako armak erabili izanaren zantzurik; argazki-erreportajeak ez ditu jasotzen petrilean eta harrietan ustez utzitako bala-inpaktuak, eta ez dago jasota tiroei buruzko txosten balistikorik egin zenik. Polizia-atestatuan ageri den begizko ikuskapenaren aktan aipatzen den argazki-erreportajea aurkitzeko eginbideek ere ez zuten emaitzarik izan, non Gipuzkoako Identifikazio Brigadako agenteek ‘liskarra gertatu zen lekuaren eta agertutako gor-

Hildakoei Azpeitian egindako omenaldia.

AZPUBURUA SENIAK UTZIA

puen argazki-erreportaje bat' jakinarazi baitzuten". Txostenak honelaxe errematatatu du puntu hau: "Bi dokumentuok berreskuratzeko saiakera ugari egin ziren, polizia ikerketan sartzea lortu gabe".

LAU AGENTE

2001eko abenduan, epaitegiaren eskariari erantzunez, Gipuzkoako Probintzia Polizia-etxeak erantzun zuen, Madrilgo Informazioko Brigada Zentralaren eginbideetan jasota zegoenaren arabera, lau agentek parte hartu zutela Pasaiakoan. Delako polizia-etxeak lau haien zenbaki profesionalak ere jakinarazi baitzituen, "Instrukzioko Epaitegiak inputatu gisa deitu zituen lau agenteok". Parentesi artean esana: 2001eko maiatzean, akuzazio partikularrak eskatua zuen gertakariaren unean Probintziako Informazio Brigadako komisario buruari deklaratzera deitzeko, "idatzi zuen informazio-oharraren edukia argitu zezan eta operatiboan parte hartu zuten agenteak identifika zitzen. Eskaera hori 2001eko irailean eta abenduan errepikatu zen, eta atzera berriz ere 2002ko otsailean". Zortzi urte itxaron behar izan zituzten, 2009ra arte, epaitegiak eskaera hori

"Ikerketa judiziala bultzatzeko jarrera proaktiborik ez izatea argi eta garbi ondorioztatzen da"

EHUren UNESKO Katedraren txostena

aintzat hartu eta Informazioko Probintzia Brigadako arduradunari deitzeko.

2002ko ekainaren 6an, Instrukzio Epaitegiaren aurrean agertu ziren Poliziaren Zuzendaritza Nagusiak identifikatutako lau agenteak. Deklaratu zutenenez, "inork ez zuen zuzenean parte hartu ikertutako gertaeretan, batzuk Pasaia San Pedron baitzeuden tiroketa-tik oso urrun, eta haietako bat baino ez

zegoen tiroketa gertatu zen harkaitzaren inguruan, baina ez zuen zuzenean parte hartu".

2002ko azaroan, inplikaturako gainerako polizia identifikatzeko eskatu zitzaion, berriz ere, Gipuzkoako polizia-etxeari. Donostiako Poliziak berretsi zuen ez zegoela beste agenterik.

2003ko otsailean, biktimen senideek eskatu zioten Espainiako Poliziari polizia-operatiboaren, tiroen egile materialen eta esku hartu zuten gainerako agenteen nortasuna emateko, eta ohartaraziz, epaitegiaren instrukzio-lana oztopatuz gero, erantzukizun penala izan zezakete. Martxoan, Informazioko Komisaria Nagusiak beti-betiko erantzuna errepikatu zuen: "Ez dago beste daturik".

2004ko ekainaren 24an, Instrukzio 2. Epaitegiaren autoa: ikerketa artxibatzea erabaki zuen, delituen preskripzioagatik.

2005eko apirilaren 18an, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiak instrukzio-epailearen irizpidea zuzendu, apelazioa-errekurtsoa baietsi eta ikerketa jarraitzeko agindu zuen, delitua preskribitu gabe zegoela iritzirik.

2005eko iraila. Donostiako 2. Ins-

trukzio Epaitegiaren probidentzia, zenbait froga egitea erabakiz: batetik, dispositiboan agindu zuen agentearen adierazpenak biltzea –hau da, Informaziozko Brigada Nagusiko zerbitzburuarena–, bai eta Donostiako komisario buru ohiarena ere; bestetik, Gipuzkoako komisario buruak lekuko gisa egindako adierazpena jasotzea; horiekin batera, probidentziak autopsiei buruzko dokumentazio guztia ere eskatzen zuen. Gipuzkoako komisarioa 2005eko azaroan agertu zen, eta adierazi zuen gertakariaren garaian ez zegoela Gipuzkoan destinatuta, eta ez zuela esku hartu dispositiboan.

Nahi beste luza liteke katea. Oztipoak agenteak identifikatzeko behaztopagarriak bezainbat dira... Ikerketa ez atzera eta ez aurrera uzteraino luzatu ziren zailtasunak, akusazioek proposatutako ikerketa-eginbideak ukatzeraino.

2014, JOSÉ BONO

2014an, José Bonoren memoria-liburua. Espainiako ministro ohi eta Diputatuen Kongresuko presidente ohiaren hitzak Pasaiako gertakariari buruz “epaiketaz kanpoko exekuzio bat iradokitzen zuen modu batean”, EHUren UNESCO Katedraren txostenak azpimarratzen duenez. Ondorioz, lau hildakoen senideen ordezkariak Bonoren zitazioa eskatu zuen Joaquín Leguinarenarekin batera, Enrique Casas senatariaren hilketa mendekatzeko operazio politiko baten zantzuari buruzko deklarazioa hartzeko.

2015eko uztaila. Instrukzio Epaitegiak eginbide hori ezetsi zuen, eta apelazioan, berriz, erabakia berretsi.

2016ko otsailaren 2ko autoa: epaitegiak prozedura behin-behinean artxibatzea erabaki zuen, eta Gipuzkoako Probintzia Auzitegiak ebazpena berretsi zuen urte bereko ekainaren 20an. Ondorioz, ohiko bide judiziala itxi zuen. Instrukziozko 2. Epaitegiak lau giza hilketa-delitu daudela ikusi zuen, aldi berean adieraziz haien egiletza ez zegoela behar bezala justifikatua: “32 urte hauek zehar, ikerketa-bide guztia agortu da, eta konplexua izateaz gain, zaila izan da, kontuan hartuta denborak aurrera egin duela eta eskatutako artxiboetan dokumentaziorik ez dagoela”.

2017an akusazioak Espainiako Konstituzio Auzitegiaren aurrean ezarritako errekurtsioak ere ez zuen aurrera egin, errekurtsioa epez kanpo aurkeztu zela agudiaturik. EHUren txostenak beste-

rik lehenesten du: “Hortaz, ez zen gaia- ren funtsaz arduratu, eta ez zuen babes-errekurtsioan salatutako benetako babes judizialerako eskubidearen urraketa ugariei buruzko iritzirik eman”.

2017ko azaroaren 29a. Espainian bide judiziala agorturik, Azpeitiko Udalak errekurtsioa aurkeztu zuen Giza Eskubideen Europako Auzitegian. Ez zen aurrera atera, Azpeitiko Udalak ez duelako “salatutako [Giza Eskubideen Europako Hitzarmena] hitzarmena urratzearen biktima izaera”. Argudioa: Azpeitiko Udala ez dela –eta ez duela ordezkatzeko–, Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren estatu sinatzaile edo alderdi kontratugile goren bat.

“[Konstituzio Auzitegiak] ez zuen babes-errekurtsioan salatutako benetako babes judizialerako eskubidearen urraketa ugariei buruzko iritzirik eman”

EHUren UNESCO Katedraren txostena

ONDORIO ETA GOMENDIOAK

EHUren UNESCO Katedraren txostenaren ondorioak erabatekoak dira. Poliziaren jokabideari dagokionez: “Ez da zentzuzkoa onartzea ezinezkoa dela Pasaiako operazioaren agintean egon ziren eta zuzenean edo zeharka parte hartu zuten agintariak zehaztasunez identifikatzea (...) Polizia Nazionalaren Zuzendaritza Nagusiak lau agente baino ez zituen identifikatu, eta horietako bakar batek ere ez zuen parte hartu ikertutako gertakarietan, eta ez zuen inolako informazio baliagarriarik eman erantzuleak identifikatzeko. (...) esanguratsua da bi agintariak ezer jakitea ukatzea edo operatiboan parte hartzen duen beste inoren nortasuna ez gogoratzea”.

Justizia administrazioaz den bezainbatean, berriz, zera dio txostenak:

“Ikerketa judiziala bultzatzeko jarrera proaktiborik ez izatea argi eta garbi ondorioztatzen da”, eta hiru arrazoi sendo ere ematen ditu. Batetik, 1984ko ekainaren 27an, gertakariak gertatu eta hiru hilabete eskasera instrukzioa amaitzea, ilunak argitu gabe. Edo horretarako ahalegin zinezkorik egin gabe. Bestetik, akusazio partikularren eskariz, 1986an Rosa Jimenori eta Joseba Merinori deklarazioa hartu ondoren ere, Fiskaltzak ez zuen ikerketarik egin. 2000. urtera arte geldirik egon zen kasua.

Eta, azkenik, txostenak laburbiltzera jo, eta dio: “Autopsiak, balaz jositako lau gazteek armak erabili izanaren frogarik ez izatea, kontakizun ofizialean dauden kontraesan nabarmenak eta horiek objektiboki zalantzan jartzen dituzten lekukotzak eta datu periferikoak, eta polizia-agintariak gertakarietan parte hartzeko eta/edo antolatzeko ardura zuten agenteen nortasuna azaltzeari uko egitea, bai eta prozesuan eskatzen diren informazioak berandutzeak, oztopatzeko eta ezkutatzeko maniobrak behin eta berriz errepikatzea ere, horiek guztiak judizioz kanpoko exekuzio baten antza duen polizia-operazio baten aldeko egitatezko presuntzioak pilatzen dituzten faktoreak dira”.

Honenbestez, gomendioa, “txosten honen berri ematea”, eta [Eusko Jaur-laritzako] Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiak Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko 1966ko Itunaren Giza Eskubideen Batzordean demanda aurkezteko bideragarritasuna eta komenigarritasuna aztertzea.

Horrekin batera, txostenaren kopia bidaltzea Arartekoari, Eusko Legebiltzarreko Giza Eskubideen Batzordeari, Gogorari, Espainiako Gobernuaren Idazkaritza Nagusiaren organo homologoari, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiari, Espainiako Arartekoari, Europako Kontseiluko Giza Eskubideen komisarioari eta Nazio Batuetako judizioz kanpoko exekuzioei, exekuzio sumarioei edo arbitrarioriei buruzko errelatore bereziari.

Irati Irazusta Jauregik iragan martxoaren 23an ARGIAN idatzi zuenez, kasua irekita dago orain, eta, irekita dagoenez, “ezin dituzte lau hildakoak estatuaren indarkeriaren biktima izendatu, EAEko legeak ez duelako uzten ikerketa irekita dagoen garaian halakorik egiten”. Bide itsua, noizbait argitu eta burura helduko dena. ●

“ ”

*Lurrari loturiko gaiak
pil-pilean daude,
baina ikusi hutsean
geratzen gara askotan*

Eli Pagola eta Mattin Jauregi Egonarria saio berriaren egileak

Lurrari eta laborantzari buruzko saio berria estreinatu du ARGIAk apirilaren 19an. Eli Pagola (Ereñotzu, 1995) eta Mattin Jauregi (Ikaztegieta, 1998) gazteek gidatuko dute saioa astero. argia.eus-en dago ikusgai.

 ESTITXU EIZAGIRRE KEREJETA DANI BLANCO

"Egonarria lurrari entzuten dion saioa" da. Orain artean zer esperientzia eta jakintza duzue horretan?

Mattin Jauregi: Lurretik bizitzen saiatzen ari naiz, erlezaintzatik, Balerdipeko Erleak proiektuan. Bertako erle beltza babestu nahian ari gara eta bertako ekoizpena egiten dugu. Orain arte erlezaintza eztiarekin soilik lotu da, baina hainbat produktu berri sortu ditugu: propolioa, polen freskoa, pralineak, kakao kremak... Azukre zuriz egin izan diren produktuetan azukrea ez tiz ordezkatzen dugu. Hainbat komunikabidetan kolaboratzen dugu, ARGIAz gain: Euskadi Irratian eta Tolosaldeko Atarian.

Eli Pagola: Ereñotzuko (Hernani, Gipuzkoa) naiz eta landa eremua gertutik jarraitu izan dut. Gure etxean inor ez da lurretik bizi izan baina elikatzeke beti izan ditugu abereak, baratzea, basoa... Ikasketaz, Energia Berriztagarrien Ingeniaritza

titulua dut. Garapenkeriari aurre egiteko militatzen dut eta trantsizio ekosoziala interesatzen zait, horri loturiko saioa egiten dut Naiz irratian: Gelditu makinak.

Saio hau abiatu aurretik ere ezagutzen zenuten elkar...

M. Jauregi: Ikaztegieta ondoko auzo batego bertso saioan ezagutu nuen Eli.

E. Pagola: Nik Mattin korrika ezagutu nuen.

Mattin, zuk proposatu zenigun bideo podcast bat egiteko aukera...

M. Jauregi: Jendea hizketan sumatzen nuen, lehen sektorean zer arazo dauden eta bat eta beste... Hortik abiatuta, eta ARGIA n artikuluak idazten hasia nintzen, saio hau egitea aukera ona iruditu zitzaigun, dauden arazoak ikusarazteko.

Eli, "Egonarria" hitza zuk bota zenuen, izena pentsatzen ari ginela.

Zer esan nahi du zuretzat?

E. Pagola: Landa eremuko jendeari entzun izan diot gehiago egonarria izatea, balio moduan. Patxada da, baina baita ere bada egoten jakitea, hor egotea. Inguruan gertatzen denaren berri eta kontzientzia izatearekin lotzen dut batez ere. Saioa hartzen joan den izaerarekin lotuta dago, izen egokia iruditu zitzaidan.

Gazteak eta landa eremuan bizi zaretenak. Nola bizi duzue landa eta hiriaren arteko harremana?

E. Pagola: Landa eremuan bizi eta militatzen dut, bestelako bizitza eredu baten eta bestelako sistema antolakuntza baten bila. Ikasketa guztiak eremu urbanoan egin ditut eta eguneroko bizitza ere eremu urbanoan oinarritzen dut. Natural mugitzen naiz egunerokoan eremu batetik bestera, bieran ditut lagunak, ez dago banatuta nire kasuan.